

Vývoj latiny:¹

Latinský jazyk (*lingua Latīna*) patří mezi jazyky indoevropské (stejně tak řečtina, jazyky románské, germánské, slovanské).

• Protohistorické období latiny:

- od počátků až do pol. 3. stol. př. n. l. (vznik římské umělecké literatury)
- původně (cca od 7. stol. př. n. l.) se latinou mluvilo při dolním toku Tiberu na území Latia, kde sídlili Latinové (odtud vznikl také název tohoto jazyka): latinou tedy chápeme především jazyk obyvatel latinského původu, kteří založili město Řím, když se usadili na Palatinském pahorku.

Spolu se vzrůstající mocí a vlivem Římanů se pak latina postupně šířila: jednak působila na jazyky domorodých obyvatel v oblastech, které Římané dobyli, a jednak byla jinými jazyky ovlivňována:

- např. vliv řečtiny, s níž se Římané setkávali nejprve v jihoit. řeckých koloniích a později i v pevninské Řecku
- již v době punských válek (3.-2. stol. př. Kr.) se Římané dostali do Hispánie; na území dnešní Francie však pronikli až za vlády Ceasara (1. stol. př. Kr.): proto je dnešní španělština latině mnohem bližší nežli francouzština
- na naše území se latina dostala až ve středověku (zejména prostřednictvím církve)

• Latina spisovná = literární (“ciceronská” = klasická)

- o literárním období latiny hovoříme od pol. 3. stol. př. n. l. (počátek římského uměleckého písemnictví, jehož spisovným jazykem byla právě latina)
- vrcholu své gramatické a stylistické dokonalosti dosáhla na přelomu letopočtu; po 500 let pak byla nejdůležitější kulturní řečí
- postupem času ustrnula (vyvinula se z ní latina středověká)
- představovala vzor při obou reformách latinského jazyka (karolinská a humanistická reforma – viz níže)

• Latina mluvená, lidová = vulgární (z lat. *vulgus* = lid)

= mluva prostých lidí v Itálii, mluva vojáků, úředníků a obchodníků v provinciích
- z tohoto živého jazyka se postupně (kolem r. 700) vyvinuly jazyky románské: španělština, katalánština, portugalština, francouzština, provensálština, rétorománština, rumunština, italština (nejvíce se od starověké latiny liší francouzština, nejméně španělština)

¹ Zpracováno na základě následující literatury: BARTONĚK, ANTONÍN. *Latina pro posluchače filozofické fakulty*. Brno: Masarykova univerzita, 2002; NOVOTNÝ, FRANTIŠEK. *Historická mluvnice latinského jazyka*. Sv. 2. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955; PECH, JIŘÍ. *Latina pro gymnázia I*. Praha: Leda, 1998.

• Latina středověká

- vzniká ze spisovné latiny, která po pádu západořímské říše ztrácí svou jazykovou čistotu: stává se literárním a úředním jazykem katolické církve, úředním jazykem vzdělavců západo- a středoevropských národů
- latina již neplní funkci národního hovorového jazyka, pro nikoho již není řečí mateřskou
- geografické rozdíly, rozdíly mezi jedn. autory
- dochází k posunu ve významu řady slov, vznikají novotvary na základě jednotlivých národních jazyků, zjednodušuje se mluvnice
- šířila se všude tam, kde bylo přijato křesťanství (k národům románským, germánským a k západním Slovanům)
- v době Karla Velikého (8. stol. n. l.) – tzv. karolinská reforma latiny (návrat ke klasické latině); zavedení tzv. karolinské minuskule (z ní vychází dnešní latinka)
- stává se nositelem vývoje celoevropské kultury (viz slova latinského původu v češtině – např. škola, studium, civilní etc.)

• Latina v době humanismu (14. a 15. století)

- produkt humanistické reformy latiny: dochází k umělé nápodobě latiny klasické (v próze byl vzorem Cicero, v poezii Vergilius)
- důsledkem těchto snah o jazykový purismus je, že latina pozbývá na své aktuálnosti, nemůže se volně rozvíjet jako živá latina středověká a stává se jazykem mrtvým (ačkoli v ní byla napsána celá řada děl humanistických učenců)

církevní latina (latina jako oficiální jazyk se nejdéle udržel v církvi; církevní latina bývá často mylně ztotožňována s latinou středověkou)

odborná řecká a latinská terminologie (jazyk celosvětového významu, společný činitel všech vědeckých disciplin)

Latinská abeceda:

Vznikla odvozením z řecké abecedy – prostřednictvím písma etruského.

Původně se používala jen tzv. *majuskule* (velká písmena); *minuskule* (malá písmena) vznikla až ve 3. stol. po Kr.

V klasické podobě zahrnovala latinská abeceda 23 písmen:

(každá hláska kromě **ch** má v latině jeden znak)

- chybělo v ní písmeno **j** (znaku **i** se užívalo pro hlásku **i i j**)

- chybělo v ní písmeno **v** (znaku **v** se užívalo pro hlásku **v i u**)

(viz nápisy na monumentech; důsledné grafické rozlišování těchto písmen – od 17. st.)

- písmeno **k** se vyskytuje jen velice ojediněle

(ve slovech etruského původu, příp. ve slovech řeckých)

- písmena **y, z a ch** nacházíme jen ve slovech cizích – převzatých slovech řeckých

(**ch** však neexistuje jako samostatné písmeno; tato skupina se původně vyslovovala jako *kh*; ve slovníku hledáme pod písmenem **c**)